

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

ВЪНШНО НЕЗАВИСИМО ОЦЕНЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ, ПОСТИГНАТИ В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕТО

Моделът за мониторинг на усвоените компетенции на завършилите професионално обучение и процедурата за външно независимо оценяване на резултатите, постигнати в процеса на обучението са разработени от ДЗЗД „Качество и ефективност“, изпълнител по договор с НАПОО (№ РД-23-6/14.05.2020 г.) на обществена поръчка с предмет „Анализ и актуализиране на съществуващия модел на дейностите за мониторинг и контрол на качеството на услугите за професионално обучение в ЦПО и разработване на нов модел за мониторинг на усвоените компетенции на завършилите професионално обучение“ в изпълнение на проект „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Моделът за мониторинг на усвоените компетенции на завършилите професионално обучение се разглежда като процес на оценка на постигнати резултати и нивото на владеене на конкретна компетентност. Прилагането на модела дава възможност чрез изследване на поведението в реална работна среда на наетите лица, завършили професионално обучение, да се правят оценки на проведеното обучение с цел подобряване на качеството, промени в съдържанието на обучението и др. Моделът стъпва основно върху модела на Дон Къркпатрик за оценяване на качествата и резултатите от обучението в неговите различни форми. Прилагането му изисква задълбочен анализ, сериозни нормативни промени и решение за финансово обезпечаване.

Външното независимо оценяване на резултатите, постигнати в процеса на обучението означава, че организация, различна от обучаващата (в която имат сериозно присъствие работодателите), ще проведе изпитите за професионална квалификация. Очакванията са тази форма за провеждане на изпитите да допринесе за преодоляване на дисбаланса между професионалните умения на лицата, придобили квалификация и потребностите на бизнеса и да гарантира качеството на предлаганото професионално обучение от обучаващите институции.

Понастоящем завършването, удостоверяването и признаването на професионалното образование и обучение е регламентирано в Закона за професионалното образование и

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

обучение (ЗПОО) и подзаконовата нормативна база и се осъществява в обучаващата институция с възможност за участие на представители на браншовите синдикални организации и на организациите на работодателите. Организирането и провеждането на изпитите е регламентирано и в Наредба № 1 от 19 февруари 2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация.

Анализирайки опита на различни държави по отношение на обезпечаване на качеството на професионалното обучение, вкл. и като резултат от международни проекти, в които представители на България участват е разработен модел, в който оценяването на резултатите, постигнати в процеса на обучението на изпитите след завършване на обучението е възложен на независима външна организация.

Идентифициране на институции/организации, които могат да организират изпитите за придобиване на професионална квалификация

В редица страни от ЕС изпитването се прави с участието на т.нар секторни квалификационни съвети, като в някои страни секторните съвети са наименувани национални комисии или комитети. В техния състав се включват представители на работодателски организации, синдикати, отделни предприемачи и преподаватели от системата на ПОО.

Приложими за България са два варианта:

- **Секторни съвети за квалификация;**
- **Центрове за независимо оценяване в професионалното обучение.**

Секторни съвети за квалификация

Секторните съвети за квалификация са сложни структури, които решават комплексно много въпроси – не само изпитването и оценяването. Могат да участват в актуализирането на квалификациите, нужни на пазара на труда, да разработват Държавните образователни стандарти и Националните изпитни програми, да участват при вземането на решения относно нови квалификации, нужни на пазара на труда, както и самите те да предлагат вписването и регламентирането на нови професии и специалности в действащия Списък на професиите и специалностите за професионално образование и обучение (СППОО) и да отговарят за провеждането на независимо външно оценяване. Структурата им позволява да постигнат отлична координация между бизнеса и образователните/обучителните институции и да съдействат за решаване на редица проблеми в системата за ПОО в страната. Опитът в редица европейски страни показва, че това е постигнато макар и след определен период от време.

В България има вече създаден и пилотно тестван Секторен съвет за електрическа мобилност, който изпълнява малка част от посочените функции. В този смисъл този

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

модел е приложим и в България, но ще изисква по-дълго време за да се създадат и заработят такива съвети във всички сектори на икономиката.

Секторен съвет за квалификация, може да се създаде като Национална структура с регионални подразделения, чийто състав може да включва представители на работодателски организации, синдикати, отделни предприемачи и преподаватели от системата на ПОО в страната/региона.

Секторните съвети за квалификация могат да са независими организации, ръководени от бизнеса (работодателите). Те следва да са структурирани по сектори на икономиката и могат да бъдат администрирани от НАПОО, МОН или Министерство на икономиката, като основната им цел е да осигурят нужните на всеки бизнес сектор актуални умения на работната сила.

В структурата си те могат да включват: управителен съвет, администрация, експертна комисия “Квалификации“, експертна комисия „Оценяване“, временни комисии.

Секторните съвети за квалификация могат да имат следните задачи:

- идентифициране и анализиране на уменията и квалификациите от гледна точка нуждите на сектора с цел разработване на държавни образователни стандарти;
- извършване на наблюдения на недостига на определени умения;
- изготвяне на предложения за съответни мерки за справянето с идентифицирания дефицит – вкл. промени в ДОС и в СППОО;
- изготвяне на анализи/ прогнози за изискуемите умения за сектора в бъдеще;
- договаряне на споразумения, свързани със стратегии за развитието на сектора и др.

Ключово предимство на този модел е комплексният подход към всички аспекти на квалификациите, нужни на икономическите отрасли.

Примерни Секторни съвети: Земеделие и горско стопанство, Околна среда, Производство на храни и напитки, Здравеопазване, Спорт и възстановяване, Минно дело, Производство на изделия от текстил и кожа, Стъklarство, керамика и минерали, Химия, Машинно инженерство, Архитектура и строителство, Металургия, Енергетика, Транспорт и логистика, Търговия и маркетинг, Туризм, Услуги за личността, Мениджмънт и администрация, Банково и застрахователно дело, ИКТ, Изкуства, Отбрана и сигурност, Социални услуги.

SWOT АНАЛИЗ на възможността независимото външно оценяване да се осъществява от Секторни съвети за квалификация

Силни страни	Слаби страни
--------------	--------------

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

<ul style="list-style-type: none"> • По-голяма прозрачност и обективност в оценъчния процес • Подобрено качество на предлаганото ПОО • Ангажиране на бизнеса – бизнеса контролира качеството • По-адекватно съдържание на изпитните материали и останалата учебна документация (ДОС, НИП, учебни планове и програми) • Отговорност за актуални на нуждите на пазара на труда квалификации 	<ul style="list-style-type: none"> • Изисква се много време за осъществяването на такава промяна • Необходими са драстични промени в редица нормативни актове • Изисква се инвестиране на сериозен финансов ресурс • Внедряването на модела изисква перфектна комуникационна кампания, която да мотивира заинтересованите страни, а това са много допълнителни средства • Минимум 18-24 месеца за внедряване и анализ
Възможности	Заплахи
<ul style="list-style-type: none"> • Силно обвързване на ПОО с бизнеса и привличане „на своя страна“ • Подобрено сътрудничество между секторите с опция за бързо въвеждане на кредитна система и по-ефективен преход към висше образование • Модернизиране на изпитния инструментариум чрез използване на капацитета на бизнеса • Бърза реакция при нови умения, нужни на пазара на труда 	<ul style="list-style-type: none"> • Вероятност от съпротивление от страна на обучаващите институции • Промяна на начина на финансиране на системата • Твърде много промени в последните години правят обучаващите институции (ЦПО) недоверчиви към ползите от нововъведенията • Вероятност прехода към този модел да отнеме повече от планираното време (например при възникване на нова пандемия от типа на COVID 19)

Центрове за независимо оценяване в професионалното обучение

Този модел предлага обособяване на нови организации в националната система за ПОО в страната, които да са натоварени с функциите за независимо оценяване на усвоените по време на обучението професионални компетентности.

За да се гарантира качеството и прозрачността в дейността на тези центрове, се предлага те да подлежат на лицензионен (или разрешителен) режим и преминаване през процедура за лицензиране, с покриване на редица критерии, в които задължително трябва да се включат:

- наличие на професионална експертиза, доказана чрез набор от определен брой експерти с определен опит;
- наличие на материално техническа база за провеждане на държавните изпити / изпитите за придобиване на квалификация по част от професия по част теория и по част

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

практика. Базата следва да покрива определените в ДОС изисквания за материално техническа база, в която се осъществява обучението;

- наличие на административен капацитет за организиране, администриране и документиране на процесите по изпитване и оценяване на обучените лица.

При утвърждаването на Центрове за независимо оценяване в професионалното обучение не трябва да се допуска конфликт на интереси (центърът не може едновременно да организира професионално обучение и независимо оценяване).

При упражняване на дейностите по изпитване и оценяване, експертите на Центровете за независимо оценяване ще имат за цел да извършват проверка относно степента на усвояване на конкретните резултати от ученето, разписани в ДОС за съответната професия и специалност.

Всеки Център ще поддържа актуален публичен регистър на експертите, ангажирани с изпитването и оценяването, което повишава доверието към него. За одобряване и включване в подобен регистър наетите специалисти следва да отговарят на конкретни критерии: за образование, притежаване на правоспособност, където е необходимо, професионален опит в съответствие с изискванията на ДОС за всяка професия и др.

Кое от двете предложения е по-добро?

Видно от представения SWOT анализ внедряването на Центрове за независимо оценяване в професионалното обучение крие по-малко рискове и има редица предимства. За осъществяването са необходими по-малко на брой нормативни промени и доста по-кратки срокове. По изготвените и предложени критерии (*налични в окончателния доклад на Изпълнителя ДЗЗД Качество и ефективност*) биха могли да се лицензират като Центрове за независимо външно оценяване всички национално представително организации на работниците и на работодателите. Това предложение в по-голяма степен кореспондира с дейността, включена в проекта Качество и ефективност за апробиране на Процедура за независимо оценяване на резултатите постигнати в процеса на професионално обучение.

SWOT АНАЛИЗ на възможността независимото външно оценяване да се осъществява от Центрове за независимо оценяване в професионалното обучение

Силни страни	Слаби страни
<ul style="list-style-type: none"> • Реализиране на приходи за НАПОО/МОН от лицензионни процедури, които да се използват целево за иновации и модернизиране на системата за ПОО • Селектиран брой подходящи изпитни организации • Предходен опит в оценяването (един от предлаганите критерии) 	<ul style="list-style-type: none"> • Необходими са нормативни промени в област, в която регулярно се случват новости • Изисква се време за реализиране на такъв модел • Нужно е да се проведе допълнително проучване преди да се фиксират обективни

www.eufunds.bg

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

<ul style="list-style-type: none"> По-бърза адаптация на ЦПО към особеностите на новия модел 	<p>критерии за лицензиране на Центрове за оценяване</p> <ul style="list-style-type: none"> Минимум 1 година тестов период за внедряване и анализ
<p>Възможности</p> <ul style="list-style-type: none"> По-добро качество на предлаганото ПОО в дългосрочен план Експерти от тези центрове могат да бъдат привлечени в разработването на учебната документация (ДОС, НИП, учебни планове и програми) 	<p>Заплахи</p> <ul style="list-style-type: none"> Внимание при избора на критерии – вероятност да бъдат определени като субективни; Опитните изпитващи да прилагат стари модели, което да не позволи прокарването на иновативни елементи в изпитния процес Конфликт на интереси – опитните изпитващи да толерират участници от обучаващи институции, с които са били в договорни отношения Липса на интерес от достатъчно на брой организации, които да се лицензират

Синхронизиране на процеса на разработване на национални изпитни програми (НИП) и ДОС за придобиване на квалификация по професии

Държавният изпит за придобиване на професионална квалификация - по теория и практика на професията, се провежда по национална изпитна програма в съответствие с държавния образователен стандарт за придобиване на квалификация по професия. Държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професия се разработват от експерти, координирани от НАПОО и се утвърждават с наредби от МОН. Разработването на Националните изпитни програми се координира от МОН.

След направените проучвания и документен анализ и идентифицираната необходимост от синхронизиране на дейностите по разработване и приемане на НИП и ДОС е логично да се осигури възможност **един екип** да разработва и двата документа /ДОС и НИП/.

Този екип също така може да бъде част (или да бъде нает) от предлагания Секторен съвет за квалификация – така ще се преодолее недостатъкът относно слабото партньорство с работодателите и синдикалните организации при изготвянето на НИП. По модела на Рамковите изисквания и методическите указания за разработване на ДОС (налични на интернет страницата на НАПОО) могат да се разпишат изисквания за разработване на НИП. Необходимо е да се уеднаквят критериите за избор на авторските екипи за разработване на НИП и тези за избор на екип за преработване/разработване на ДОС. ДЗЗД препоръчва институцията отговорна за ДОС и за НИП да бъде една и съща–

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

КАЧЕСТВО И ЕФЕКТИВНОСТ

РАЗВИТИЕ НА
ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

например НАПОО заради работещите към НАПОО трипартитни структури (експертни комисии по професионални направления).

Едновременно с това трябва да се потърси и технологично решение за проверка на съответствието между ДОС и НИП. Удобство на ползвателите (ЦПО, когато подготвят документацията си и за гражданите, когато проучват дадена професия) и напълно приложимо е публикуването Наредби с ДОС за професия в Интернет сайтовете да се свържат с линк с публикуваните НИП за същата професия.

Дистанционно провеждане на изпитите за придобиване на професионална квалификация

Във връзка с епидемичната ситуация, но не само, в рамките на проучването направено по проекта са постъпили предложения за създаване условия за провеждане на изпитите за придобиване на професионална квалификация (вкл. и държавния изпит) онлайн. Тази възможност понастоящем не съществува.

Съществуват множество платформи, използвани в други държави, които са приложими, а някои от тях се ползват в България.

Тази възможност задължително трябва да се регламентира нормативно и вероятно ще се реализира успешно, ако се възложи независимо оценяване в професионалното обучение на външни организации.

Оповестяване и популяризиране на процедурата за независимо външно оценяване.

За успеха на новия подход за независимо външно оценяване е необходимо той да бъде представен по подходящ начин на всички заинтересовани страни – институции, социални партньори, обучаващи институции. Доверието и убедеността им в правилността му ще създадат предпоставки за неговото реализиране и устойчивост.

Подробно описание на модела за мониторинг на усвоените компетенции на завършилите професионално обучение и на процедурата за външно независимо оценяване на резултатите, постигнати в процеса на обучение могат да бъдат прочетени в Окончателния доклад на ДЗЗД Качество и ефективност <https://www.navet.government.bg/bg/model-za-monitoring-i-kontrol-na-kachestvoto-na-profesionalno-obuchenie-predostavyano-ot-tsentrovete-za-profesionalno-obuchenie/>

----- www.eufunds.bg -----

Проектът „Качество и ефективност“, договор BG05M9OP001-3.020-0001-C01 се изпълнява по процедурата "Подобряване качеството и ефективността на услугите за професионално обучение" се финансира от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.